

Mi legyen a GDP-n túl?

58 vezető közgazdász levele az ENSZ főtitkárának

Az ENSZ *Beyond GDP* nevű szakértői csoportja 2025 novemberében publikálta első előrehaladási jelentését, amelyre a nemzetközi tudományos közösség néhány tagja éles hangú levélben reagált. Az aláírók, köztük a világ számos elismert közgazdászának, statisztikusának és fenntarthatósági szakértőjének érvelése szerint szükségtelen új fenntarthatósági mutatók vagy keretrendszerek kidolgozása, mert a természeti tőkeelemekkel kiegészített vagyoni számlák, egy célszerűen módosított GDP és néhány globális biofizikai mutató megfelelően szolgálhat a „GDP-n túli” mutatók alapkészleteként.

António Guterres, az ENSZ főtitkára 2025 májusában egy magas szintű szakértői csoportot (*high-level expert group, HLEG*) bízott meg a fejlődés fenntarthatóságának mérésére szolgáló új mutatórendszer kidolgozásával. E rendszernek építenie kell a nemzetközi statisztikai közösség tapasztalataira, például az ENSZ fenntartható fejlődési céljai (*sustainable development goals, SDG*) alapján mért előrehaladás vagy a nemzeti jóllétet mérő, már működő keretrendszerek alkalmazása terén. A megbízást jelentős érdeklődés övezi, mert egyrészt szorosan illeszkedik azokhoz a nemzetközi erőfeszítésekhez, amelyek a fenntarthatóság GDP-t kiegészítő lehetséges új mutatóinak kidolgozását célozzák, másrészt rávilágít az azt illető egyetértés hiányára, hogy az új mutató vagy mutatórendszer milyen tudományos alapokra épüljön.

A szakértői csoport 2025 novemberében hozta nyilvánosságra első munkaközi jelentését (IPR),¹ amely a csoport mandátumát négy pontban foglalja össze:

1. A megbízatás utal az ENSZ tagországainak a *Pact for the Future* című dokumentumban megfogalmazott konszenzusára, amely elismeri, hogy a nemzetközi közösség túlságosan támaszkodik a GDP-re mint univerzális mutatóra, jóllehet ismeri annak korlátait.

2. A csoport feladata egy GDP-t kiegészítő univerzális, nem országspecifikus normarendszer létrehozása.

3. Az új mutatórendszernek a meglévő tudásanyagra kell épülnie; annak konszolidálására, megerősítésére hivatott, és elő kell segítenie annak nemzetközi és széles körű nemzeti alkalmazását.

¹ Interim Progress Report (https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/interim_report_high-level_expert_group_on_beyond_gdp_251105.pdf).

4. Ez az ambiciózus feladat a hagyományos szemlélet, a mérési módszerek, az alkalmazott politikák és döntési mechanizmusok megváltoztatását igényli.

Az IPR hangsúlyozza, hogy a jóllétet megalapozó tényezők, mint az egészség, a társadalmi tőke és a természeti környezet minősége nemcsak a társadalmi jóllét szempontjából előnyösek, hanem hozzájárulnak a gazdasági prosperitáshoz is. Ezt követően a jelentés összefoglalja az amellet szóló ismert érveket, hogy miért is van szükség a GDP-t kiegészítő új mutatókra, illetve mutatórendszerre, majd felvázolja a tervezett új mutatórendszer kereteit. Ez az új keretrendszer két irányban építkezik: egyrészt alternatívát nyújt a GDP túlzott alkalmazásával szemben olyan területeken, ahol az nem a legmegfelelőbb mutató; másrészt – válaszként a GDP ismert korlátaira – annak célszerű módosítását tűzi ki célul. Az IPR végezetül azt elemzi, hogy a korábbi „GDP-n túli” kezdeményezések miért nem tudtak maguk mögé állítani tartós politikai támogatást, illetve ígéri, hogy ezeket a tapasztalatokat figyelembe veszik majd az új mutatórendszer kidolgozásakor. A javaslat egy integrált, univerzális keretrendszert vetít előre, amely három fogalmi pillérré épülne: 1. a jóllétre, 2. a befogadásra és méltányosságra, valamint 3. a fenntarthatóságra. A csoport azt a célt tűzi ki, hogy a keretrendszer képes legyen megfogalmazni a három pillér közötti összefüggéseket egyéni, közösségi, országos és bolygószinon. Ez azt jelenti, hogy egy összetett, számos dimenziót felölelő mutatóból álló keretrendszer egészítené ki a jelenleg egyetlen mutatóként szolgáló GDP-t.

A csoport megbízatása kapcsán 2026 márciusában a világ 58 vezető közgazdásza, statisztikusa és fenntarthatósági szakértője nyilvános levélben kereste meg az ENSZ főtitkárát. Az *An alternative to the HLEG proposal for moving beyond GDP* című levélben a neves szakemberek kétségüknek adnak hangot azt illetően, hogy vajon a megbízott szakértői csoport megfelelő megoldást kínálhat-e arra az igényre, hogy a társadalmi-gazdasági rendszer fenntarthatóságát a GDP mellett más mutatókkal mérjék.² Bár elismerik a csoport tagjainak munkásságát, a készülő javaslat szerintük nem teljesíti a megbízást: egyrészt a javasolt mutatórendszer messze meghaladja a megbízásban szereplő „kisszámú mutató” igényét, másrészt elméletileg nem nélkülözhetően alátámasztott. A probléma részletes kifejtése alapján a közgazdászok nem hiszik, hogy egy ilyen új mutatórendszer képes lenne felkelteni a politika figyelmét, szemben a GDP jól intézményesült „tömörtségével és robusztusságával”. Sürgetik a probléma egy másik irányból történő megközelítését, amely javaslatuk szerint lényegében a létező vagyoni statisztikai számlák kibővítésére, a GDP módosítására és néhány biofizikai mutatóra koncentrálnak.

A levélírók megközelítésének kiindulópontja az a kérdés, hogy elméletileg mi szolgál legjobban a GDP által hordozott információk kiegészítéséül. A válasz pedig az, hogy erre a célra a legmegfelelőbb a tágan értelmezett vagyonnak mint a mindenkori jövedelmek forrásának, valamint a vagyon változásának a mérése. E kettő együtt, tehát a vagyon és a jövedelem együttesen nyújtják – generációkon átívelően – a legjobb alapot a jóllét és a fenntarthatóság értékeléséhez. A két mutató mint alapindikátor

² A levél itt érhető el: <https://www.linkedin.com/in/robert-smith-3441581a/recent-activity/all/>

természetesen nem ad választ minden kérdésre, de megvilágítják a fejlődés trendjét, és korrekció igénye esetén általánosságban mutatnak rá, hogy a vagyoni struktúrában hol szükséges beavatkozás. Természetesen a megoldások (a szakpolitikák) kidolgozásához részletes elemzésekre és specifikus mutatók alkalmazására van szükség.

Vagyoni számlák

A közgazdászok javaslatában szereplő vagyoni számlák témája hosszú évtizedek óta szerepel a közgazdasági gondolkodásban. Bár a fenntarthatóság széles körben elfogadott definícióját a Brundtland-bizottság négy évtizeddel ezelőtt fogalmazta meg (Brundtland, 1987), a probléma vizsgálata, különösen a gazdasági növekedés kontextusában, már a 20. század elején megjelenik például Irving Fisher munkásságában (Fisher, 1906), sőt bizonyos értelemben jóval korábban, a közgazdaságtan klasszikus korszakában is (például T. R. Malthus, J. S. Mill, D. Ricardo műveiben). Az elmélet szerint az ember által előállított tőke (termelt tőke), a humán tőke és a természeti tőke együttesen alkotják a társadalmi-gazdasági rendszer vagyonelemeinek összességét, amit a szakirodalom összvagyonnak (*comprehensive wealth*) vagy inkluzív vagyonnak (*inclusive wealth*) nevez, és ezek képezik a mindenkori jövedelmek alapját. A fenntarthatóság „gyenge” definíciója³ szerint a gazdaság (szélesebb értelemben a társadalmi-gazdasági rendszer) egy vizsgált időszakban akkor működött fenntarthatóan, ha a vagyonelemek összessége, vagyis az összvagyon nem csökkent.

A nemzetek összvagyon, annak tőkeelemei és azok egy főre számított értékei, valamint ezek változása a Világbank vagyoni számlákat tartalmazó adatbázisából 196 ország esetében ismerhető meg az 1995–2020-as időszakra. Az adatok forrása a nemzeti statisztikák, amelyek a legtöbb ország esetében kiegészültek a környezeti gazdasági számlák rendszerével (*System of Environmental Economic Accounting, SEEA*), a statisztikai rendszerek természeti vagyont mérő ökoszisztéma-számlákkal történő kiterjesztése pedig számos országban megkezdődött. A vagyoni számlák adatain túlmenően, szintén a Világbank adatbázisában, 217 ország módosított nettó megtakarítási (*Adjusted Net Savings, ANS*) és módosított nettó nemzeti jövedelmi (*Adjusted Net National Income, ANNI*) adatai is nyilvánosan elérhetők, sok ország esetében az 1970-es évekig visszamenően. Az ANS lényegében a vagyon változásának egy alternatív mutatója, az ANNI pedig a GDP-ből a társadalmi és környezeti károk figyelembevételével képzett alternatív mutató. A Világbank Changing Wealth of Nations (CWON) programjának ezeket az adatokat elemző legutóbbi jelentése 2024-ben látott napvilágot (World Bank, 2024).

Szintén a fenntarthatóság vagyoni szemléletének elméletére épül az ENSZ Környezeti Programjához (*United Nations Environment Programme, UNEP*) kapcsolódóan kifejlesztett inkluzív vagyoni index (*Inclusive Wealth Index, IWI*) mutató. Az UNEP Inclusive Wealth Report már négy kiadásban jelent meg, a legutóbbi 2023-ban (UN

³ A fenntarthatóság szigorú kritériuma nem engedi a kritikus természeti tőkét alkotó vagyon, vagyis az ökoszisztémák degradációját.

Environment Programme, 2023), amely részletesen bemutatja az IWI módszertani fejlesztéseit és 163 ország vagyoni szemléletű globális fenntarthatósági trendjeit az 1990–2019-es időszakra. Az IWI-t megalapozó elmélet megegyezik a Világbank adatbázisára épülő mutatók elméleti hátterével, amelynek mérőföldkövei David Pearce és Giles Atkinson 1993-ban megjelent közleménye (Pearce & Atkinson, 1993), Kenneth Arrow és munkatársainak NBER-tanulmánya (Arrow et al., 2010) és a közelmúltban magyar kiadásban is megjelent, A biodiverzitás gazdaságtana – A Dasgupta-jelentés (Dasgupta, 2021, 2025; Kovács, 2022) című kötet.⁴

A vezető közgazdászok javaslata

Mindezek ismeretében érthetetlen, hogy a szakértői csoport munkaközi jelentésében sem a Világbank CWON-, sem a UNEP IWI-jelentéseire nem hivatkoztak, és nem esik szó a hosszú ideje létező, elméletileg kellően alátámasztott vagyoni szemléletű fenntarthatósági mutatókról sem, amelyek egyébként teljes mértékben kielégítik a szakértői csoport mandátumában megfogalmazott célkitűzéseket. A vezető közgazdászok ezért a fenntarthatóság mérésére a GDP-t kiegészítő következő három alpmutatót javasolják:

1. Az egy főre számított összvagyon, amely a hagyományos termelt tőkén túl kiterjed a humán és a természeti tőkében megtestesülő vagyonra. A vagyoneszközök értékének számítása az elméleti árnyékár becslésével történik, ami függ a társadalmi egyenlőtlenségi viszonyoktól (a Gini-index értékétől) és a környezeti minőségtől.

2. A kiterjesztett (társadalmi és környezeti költségekkel módosított) tartalmú, egy főre számított GDP, illetve annak változása.

3. Az atmoszférában lévő üvegházhatású gázok globális koncentrációja.

Az ENSZ főtitkárának címzett levél zárásaként a vezető közgazdászok szorgalmazták a szakértői csoport mandátumának újragondolását, valamint alternatívaként ajánlják a levelükben vázolt kiterjesztett vagyoni számlák nyújtotta lehetőségeket. Véleményük szerint ritka az olyan alkalom, amikor a nemzetek újrafogalmazhatják a fejlődés és a haladás alapvető definícióit, és ezért korszakos jelentőségűnek tekintik a szakértői csoport mandátumában megfogalmazott célok elérését.

Hivatkozások

Arrow, K. J., Dasgupta, P., Goulder, L. H., Mumford, K. J., & Oleson, K. (2010). *Sustainability and the Measurement of Wealth* (Working Paper, 16599). National Bureau of Economic Research. <https://doi.org/10.3386/w16599>

⁴ Sir Partha Dasguptát munkásságáért és a magyar környezet-gazdaságtani oktatás támogatásáért a közelmúltban a Pázmány Péter Katolikus Egyetem a disz doktorává fogadta.

- Brundtland, G. H. (1987). *Our common future: Report of the World Commission on Environment and Development*. Oxford University Press. <https://digitallibrary.un.org/record/139811?v=pdf>
- Dasgupta, P. (2021). *The economics of biodiversity: The Dasgupta review*. HM Treasury. <https://www.gov.uk/government/publications/final-report-the-economics-of-biodiversity-the-dasgupta-review>
- Dasgupta, P. (2025). *A biodiverzitás gazdaságtana. A Dasgupta-jelentés*. L'Harmattan.
- Fisher, I. (1906). *The nature of capital and income*. The MacMillan Company. Internet Archive. <https://archive.org/details/natureofcapitali00fishuoft>
- Kovács, A. F. (2022). A Dasgupta-jelentés: fenntarthatóság, biodiverzitás és vagyoni szemléletű gazdasági fejlődés. Könyvismertetés. *Közgazdasági Szemle*, 69(9), 1098–1104. <https://www.kszemle.hu/tartalom/cikk.php?id=2074>
- Pearce, D. W., & Atkinson, G. D. (1993). Capital theory and the measurement of sustainable development: An indicator of “weak” sustainability. *Ecological Economics*, 8(2), 103–108. [https://doi.org/10.1016/0921-8009\(93\)90039-9](https://doi.org/10.1016/0921-8009(93)90039-9)
- World Bank. (2024). *The changing wealth of nations: Revisiting the measurement of comprehensive wealth*. World Bank Publications. <https://www.worldbank.org/en/publication/the-changing-wealth-of-nations>
- UN Environment Programme. (2023). *Inclusive Wealth Report 2023: Measuring Sustainability and Equity*. United Nations. <https://wedocs.unep.org/handle/20.500.11822/43131>

Kovács Antal Ferenc